

РЕЦЕНЗІЯ

**ДУБНЯК Марії Вікторівни, кандидата юридичних наук, старшого дослідника,
завідувачки наукової лабораторії проблем штучного інтелекту і права,
Наукового центру цифрової трансформації і права
Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»**

**на дисертацію КІРІЄНКА Віктора Миколайовича «Адміністративно-правове
забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони
державного кордону України»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю формування сучасної моделі адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України в умовах стрімкої цифровізації прикордонного контролю, розвитку біометричних технологій, автоматизованої обробки інформації та інтеграції національної системи управління кордонами до європейського правового простору. Використання сучасних інформаційних систем суттєво підвищує ефективність виконання правоохоронних і безпекових функцій держави, водночас породжуючи нові ризики для реалізації права на приватність, інформаційну безпеку та захист персональних даних, що потребує належного адміністративно-правового врегулювання.

Додаткової актуальності дослідженню надають процеси гармонізації українського законодавства із правом Європейського Союзу та міжнародними стандартами у сфері захисту персональних даних. Практична імплементація положень Загального регламенту про захист даних (GDPR), Конвенції Ради Європи № 108 та Конвенції 108+, а також впровадження європейських цифрових прикордонних систем вимагають як оновлення законодавства, так і комплексного переосмислення адміністративно-правових механізмів обробки персональних даних, розподілу повноважень, управління ризиками та забезпечення підзвітності суб'єктів владних повноважень.

У цьому контексті обрана здобувачем тема є своєчасною та має теоретичне, та вагоме практичне значення. Автор не обмежується аналізом чинного законодавства, а пропонує комплексні напрями його вдосконалення. Авторське дослідження є спробою поєднання інтересів сфер прикордонного контролю, національної безпеки, цифрової трансформації державного

адміністрування та забезпечення прав людини.

Результати наукового рівня та наукових публікацій здобувача.

Дисертація написана українською мовою, в науковому стилі викладу, має логічну структуру. Основні наукові результати дисертації опубліковано в дев'ятнадцяти наукових працях: п'ять статей (із них дві – у співавторстві, у наукових фахових виданнях України (Категорія Б) та за кордоном. Чотирнадцять тез, із них одна у співавторстві, що опубліковані у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Здобувач зазначив особистий внесок автора у публікаціях виданих в співавторстві (с.28).

Новизна, обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Мета дисертаційної роботи полягає у «комплексному аналізі та науковому обґрунтуванні адміністративно-правових засад захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України, розробці та удосконаленні правових, організаційних і технічних механізмів їх забезпечення, гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами (GDPR, Конвенція 108), а також визначенні ролі та правового статусу Державної прикордонної служби України як ключового суб'єкта реалізації державної політики у сфері прикордонної безпеки в умовах цифровізації, діджиталізації та гібридних загроз» (с. 20).

Для досягнення цієї мети, здобувач поставив наступні завдання:

«1. Здійснити комплексний аналіз сучасного стану адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України з виявленням прогалин у законодавстві, суперечностей між нормами та практикою їх застосування, а також оцінкою ефективності існуючих механізмів контролю;

2. уточнити понятійно-категорійний апарат шляхом розмежування понять «охорона» (превентивний, статистичний характер) та «захист» (відновлювальний, активний характер) персональних даних, що дозволить сформулювати цілісну систему термінів для законодавчого використання;

3. визначити правовий статус Державної прикордонної служби України як ключового суб'єкта забезпечення прикордонної безпеки, поєднуючи її функції військового формування та правоохоронного органу спеціального призначення, що забезпечує обробку та захист захисту персональних даних;

4. дослідити особливості обробки та захисту персональних даних у прикордонній сфері з акцентом на надмірність збору, нечіткість строків зберігання, широке коло доступу та недостатню прозорість для громадян;

5. обґрунтувати напрями гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами (GDPR, Конвенція 108), включно з принципами законності, пропорційності, мінімізації та конфіденційності;

6. проаналізувати вплив цифровізації та гібридних загроз на адміністративно-правові механізми захисту персональних даних, визначивши нові ризики та потребу у створенні комплексних гарантій приватності;

7. оцінити функціонування інтегрованих інформаційних систем «ГАРТ» та «Аркан» з точки зору їхньої інформаційної безпеки та розробити пропозиції щодо впровадження персоніфікованої ідентифікації, журналювання доступу та регулярного аудиту;

8. визначити адміністративно-правові механізми запобігання порушенням у сфері захисту персональних даних в умовах гібридного конфлікту та кібератак, зокрема превентивні заходи та інституційні гарантії стабільності прикордонних систем;

9. узагальнити міжнародний досвід у сфері захисту персональних даних та адаптувати його до національного законодавства, враховуючи потребу у незалежних органах нагляду та співпраці держави, приватного сектору та громадянського суспільства;

10. розробити комплекс практичних пропозицій щодо удосконалення правового регулювання, організаційних та технічних механізмів захисту персональних даних, включно із впровадженням DPIA, інституту DPO, чітких строків зберігання та посилення парламентського та громадського контролю (с. 21-22)».

Об'єкт дослідження здобувач визначив як «суспільні відносини пов'язані зі збиранням, обробкою, використанням та захистом персональних даних у сфері охорони державного кордону України», а **предметом дослідження** «адміністративно-правове забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України.» (с. 22).

Структура дослідження викладена логічно, окреслені здобувачем завдання мають послідовний, системний і конкретний характер.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» здобувач дослідив концептуальні підходи до розуміння захисту персональних даних в сучасних умовах. Зокрема, проведений теоретичний аналіз дозволив встановити проблему *«наукових поглядів щодо персональних даних, які відзначаються великою широтою та складністю, оскільки відкритість переліку інформації, що вважається персональними даними, дає можливість*

індивідуально визначати обсяг цих даних. Аналіз показує наявність основних категорій персональних даних: звичайні, спеціальні (вразливі) та біометричні» (с. 40). Крім того, проведений аналіз розуміння термінів «захист» та «охорона» персональних даних дозволив здобувачу прийти до наступного висновку – що «ефективного захисту прав необхідно створити механізми, які би дозволяли уповноваженим особам реалізувати свої права безпосередньо. Це може бути здійснено через різноманітні механізми, такі як медіація, арбітраж або альтернативні форми конфліктного врегулювання, які дозволяють сторонам досягти взаємовигідних угод без необхідності втручання публічних органів» (с. 43).

У підрозділі «Персональні дані як предмет адміністративно-правового регулювання» здобувач детально аналізує розвиток правового регулювання у сфері захисту персональних даних в ЄС та Україні. Цікавими положеннями розгляду є термінологічний аналіз про уточнення правового статусу осіб в інформаційній сфері прикордонної безпеки. Зокрема здобувач звернув увагу, що в Конституції України суб'єктами інформаційних відносин виступають «людина» (статті 3, 21, 28, 32, 34), «громадянин» ст. ст. 32, 41, 54, та «особа», ст. 32, які мають права та обов'язки щодо отримання, використання, поширення та зберігання інформації (с. 48). Також здобувач аналізує повноту терміну «ідентифікована особа» в законодавчому визначенні поняття «персональні дані», та вказує, що «відсутність чіткого викладу визначення їх складу може створювати певну правову невизначеність у практичному застосуванні» (с. 51). Дослідження розділу завершується підрозділом про «Правовий статус Державної прикордонної служби України як суб'єкта забезпечення прикордонної безпеки України». Проаналізовано правову природу Державної прикордонної служби України як правоохоронного органу спеціального призначення та військового формування, визначено її основні завдання, функції, повноваження і місце у системі забезпечення національної безпеки. Окрему увагу приділено особливостям трансформації діяльності Державної прикордонної служби України в умовах воєнного стану, реформування прикордонного відомства відповідно до європейських стандартів та розвитку інтегрованої системи охорони державного кордону України.

Другий розділ роботи «Стан захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» присвячено аналізу впливу глобальної цифровізації на адміністративно-правове регулювання захисту персональних даних у Державній прикордонній службі України. Спираючись на положення Концепцію розвитку цифрової економіки, категорію

«цифровізація» розкрито через діалектику вузького та широкого підходів, що дозволило визначити її як визначальний чинник формування кіберфізичного простору. Зазначені процеси кваліфіковано як передумову виокремлення п'ятого покоління прав людини, зумовленого інтенсивним розвитком штучного інтелекту та цифрових трансформацій суспільства (с. 93-95). Обґрунтовано роль онлайн-платформи «Дія» у мінімізації бюрократичних чинників, що забезпечило логічний перехід до систематизації відомчого інструментарію автоматизації сервісних та контрольних процедур, до якого віднесено системи «EES» (Entry/Exit System), «єЧерга» та систему електронного документообігу, правовий базис останньої визначено Інструкцією з діловодства в ДПСУ (с. 103-106). У цьому контексті розмежовано функціонування відомчої інформаційно-комунікаційної системи прикордонного контролю «ГАРТ-1» та інтегрованої міжвідомчої системи «Аркан», призначених для інформаційного супроводження розвідувальної, контррозвідувальної та правоохоронної діяльності. Оцінено функціональні можливості програмно-технічних комплексів щодо автоматизованої перевірки біометричних даних, що вимагає дотримання балансу між ефективністю контролю та приватністю особи. Особливо в умовах гібридної агресії кваліфікується як об'єкт інформаційної безпеки та чинник правової культури (с. 122). Узагальнено адміністративно-правові заходи запобігання порушенням у сфері захисту даних під час збройного конфлікту, зокрема протидію загрозам застосування технологій deepfake та фішингових схем, а також визначено координаційну функцію CERT-UA у реагуванні на кіберінциденти (с. 122, 125). Визначено необхідність безперервної модернізації кіберзахисту інформаційної інфраструктури прикордонного відомства як базового елемента системи забезпечення національної безпеки.

У третьому розділі «Удосконалення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» системно викладено сучасні виклики системі захисту персональних даних особи в Україні, проаналізовано міжнародний досвід правового регулювання захисту персональних даних. Зокрема, охарактеризовано еволюцію міжнародно-правового регулювання від Конвенції Ради Європи № 108 до модернізованої Конвенції 108+, у якій закріплено принципи «privacy by design» та «privacy by default» як функціонально необхідні елементи архітектури сучасних баз даних. Систематизовано досвід Польщі, де в межах адаптації до стандартів GDPR було внесено зміни до понад 160 галузевих нормативних актів, а також практику Німеччини та Чехії щодо розмежування правових режимів GDPR та Директиви

2016/680 компетентними органами залежно від мети обробки відомостей (с. 172-175). Розкрито зміст категорії «чутливих даних» та функціональне значення Стратегії інтегрованого управління кордонами до 2025 року разом із проєктом нової Стратегії, де вперше виокремлено ціль №13 щодо дотримання прав людини. Проаналізовано вплив «Проекту Закону про захист персональних даних» (*реєстр № 8153 від 25.10.2022*) на формування оновлених стандартів обробки даних в Україні (с. 183). Запропонований у тексті людиноцентристський вектор розвитку прикордонної безпеки дозволяє синтезувати програмно-апаратні комплекси кіберзахисту та правову гармонізацію із нормативами ЄС у єдиний механізм забезпечення цілісності державних інформаційних ресурсів. Визначено напрями удосконалення правового регулювання захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України. Зокрема, концептуальні, доктринальні та змістовні пропозиції щодо удосконалення правового регулювання охорони персональних даних у сфері захисту державного кордону України.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, одержаних наукових результатів та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дисертаційна робота є комплексним науковим дослідженням, цілісною та завершеною науковою працею в межах поставлених завдань.

Дисертація є однією з перших комплексних спроб у вітчизняній юридичній науці, в якій узагальнено теоретико-методологічні засади та обґрунтовано необхідність удосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України, що передбачає гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами в умовах цифровізації суспільства та усунення спеціальних проблем прикордонної сфери, пов'язаних із нормативною неврегульованістю інформаційних систем, транскордонним обміном даними, слабким інституційним контролем і підвищеною вразливістю баз даних до кіберзагроз

Отримані наукові результати характеризуються новизною, що виражена в таких положеннях:

вперше:

«1) розроблено детальний шаблон оцінки впливу на захист даних (DPIA) адаптований для прикордонних інформаційних систем, який структуровано за ключовими розділами: опис операції обробки, правові підстави, пропорційність, карта потоків даних, оцінка ризиків, заходи зниження ризиків, залишковий ризик, доказова база. Це дозволяє системно оцінювати ризики для

прав і свобод осіб, визначати технічні та організаційні заходи захисту персональних даних, а також запроваджувати превентивні механізми управління ризиками у прикордонній сфері;

2) напрацьовано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про прикордонний контроль», які уможливають застосування наступних європейських принципів обробки персональних даних: законність, мінімізація, пропорційність, конфіденційність, підзвітність та які визначають обсяг даних, що можуть оброблятися, встановлюють правила інформування осіб про зазначене, регулюють використання автоматизованих і біометричних технологій, строки зберігання та процедури знищення/знеособлення даних, порядок доступу та передачі інформації, а також вводять обов'язкову оцінку впливу на захист даних перед запуском нових цифрових систем в Державній прикордонній службі України;

3) обґрунтовано доцільність та запропоновано запровадження інституту уповноваженої особи із захисту персональних даних у Державній прикордонній службі України, яка відповідатиме за дотримання законодавства, реагування на інциденти, що виникають на державному кордоні у процесі пропуску осіб, та забезпечення прозорості обробки даних;

4) окреслено проблеми та напрацьовано пропозиції щодо необхідності запровадження комплексного підходу до гармонізації українського прикордонного законодавства з європейськими стандартами щодо захисту персональних даних, що включає в себе не лише загальні європейські принципи, а й конкретні процедурні та технічні механізми: журналювання доступу, аудит, людський контроль за автоматизованими рішеннями, обмеження транскордонної передачі даних;

5) напрацьовано пропозиції для Кабінету Міністрів України та Державної прикордонної служби України про напрацювання конкретних підзаконних актів, які мають регламентувати порядок інформування осіб у процесі їх пропуску через державний кордон, про застосування біометричних технологій, про проведення DPIA, щодо зберігання та передачі даних, а також приведення внутрішніх регламентів і інформаційних систем у відповідність із новими європейськими вимогами сьогодення;

удосконалено:

1) положення Закону України «Про прикордонний контроль», в яких пропонується закріпити європейські принципи обробки персональних даних: законність, мінімізація, пропорційність, конфіденційність, підзвітність, а також якими визначаються строки зберігання та процедури знищення/знеособлення

даних, встановлюють правила доступу й передачі інформації, а також запроваджують обов'язкову оцінку впливу на захист даних перед запуском нових цифрових систем;

2) положення внутрішніх актів Служби в частині функціонування спеціальних актів та інструкцій Державної прикордонної служби України, які регламентують порядок інформування осіб на державному кордоні, застосування біометричних технологій при здійсненні пропуску через державний кордон осіб, проведення DPIA, зберігання та передачі даних, що забезпечує єдину практику в Службі та усуває прогалини в чинних актах законодавства;

3) існуючі механізми забезпечення інформаційної безпеки прикордонних систем «ГАРТ» та «Аркан» шляхом запровадження персоніфікованої авторизації, журналювання доступу, регулярного аудиту та інтеграції з іншими державними реєстрами, а також проведення DPIA як превентивного інструменту управління ризиками;

набуло подальшого розвитку:

1) підходи та бачення щодо напрямів та механізмів посилення парламентського й громадянського контролю за діяльністю Державної прикордонної служби України; в частині належного забезпечення захисту персональних даних осіб, щодо яких здійснюються заходи збору інформації в інтересах охорони державного кордону;

2) організаційно-процедурні основи щодо напрямів та механізмів удосконалення цифрової грамотності персоналу Державної прикордонної служби України як комплексу базових знань шляхом: проведення регулярних тренінгів з кібербезпеки; формування у нього сучасної культури захисту персональних даних; навчання прикордонників протидії фішингу, соціальній інженерії та правилам поведінки з носіями інформації; застосування штучного інтелекту; проведення незалежних кібераудитів та стрес-тестів систем бази даних кордону (наприклад, Державною службою спецзв'язку або міжнародними експертами); здійснення менеджменту інцидентів, тобто створення чітких протоколів швидкого реагування на випадок кібератак або компрометації даних пасажирів;

3) напрацювання щодо доцільності удосконалення здійснення контролю за правоохоронним запитом: встановлення та запровадження жорстких судових або адміністративних фільтрів для передачі прикордонних даних іншим відомствам;

4) напрями, механізми та засоби удосконалення механізму здійснення

прикордонного контролю, які мають базуватися на впроваджених стандартах GDPR, тобто на адаптованих до українських умов процедурах здійснення прикордонного контролю відповідно до вимог Регламенту ЄС про захист даних (с. 24-26).

У процесі формулювання основних наукових положень дисертації здобувачем вдало обрано методологію дослідження, діалектичний, методи аналізу і синтезу, описовий метод, порівняльний метод, формально-логічний метод.

Здобувач також продемонстрував методологічну грамотність при виборі підходів до аналізу нормативно-правової бази. Репрезентативність джерельної бази, яка включає не лише акти національного законодавства, а й європейського законодавства та судову практику підтверджує ґрунтовність проведеного пошуку та надійність сформульованих наукових положень.

Заслугують на увагу отримані здобувачем результати дослідження:

1. Здійснений автором комплексний аналіз правових засад захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України. Дисертант системно дослідив понятійний апарат, правову природу персональних даних та їх місце як самостійного об'єкта адміністративно-правового регулювання, що сприяє розвитку відповідного напрямку адміністративно-правової науки (*підрозділ 1.2*).

2. Перевагою роботи є проведений аналіз правового статусу Державної прикордонної служби України як ключового суб'єкта забезпечення прикордонної безпеки та захисту персональних даних. Автор переконливо показав особливості поєднання у правовому статусі ДПСУ ознак військового формування та правоохоронного органу спеціального призначення, а також розкрив систему її функцій і повноважень у досліджуваній сфері (*підрозділ 1.3*).

3. На окрему позитивну оцінку заслуговує дослідження впливу процесів цифровізації та діджиталізації на розвиток адміністративно-правового регулювання у прикордонній сфері. Автору вдалося обґрунтувати взаємозв'язок між цифровою трансформацією державного управління, модернізацією прикордонних процедур та необхідністю удосконалення правових механізмів захисту персональних даних (*підрозділ 2.1*).

4. Позитивної оцінки заслуговує проведений автором аналіз міжнародних стандартів захисту персональних даних та обґрунтування напрямів гармонізації українського законодавства з європейськими підходами. Дисертант надав необхідну характеристику міжнародно-правових актів, а також показав їх значення для формування сучасної моделі адміністративно-правового

забезпечення захисту персональних даних у прикордонній сфері відповідно до євроінтеграційного курсу України (підрозділ 3.2).

У роботі є і інші позитивні сторони та практичні результати, що свідчить про досягнення наукової новизни, яка виноситься здобувачем на захист.

Наукове та практичне значення отриманих результатів полягають у тому, що матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані

« – у науково-дослідній діяльності – для подальших науково-теоретичних досліджень адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України;

– у правотворчій діяльності – з метою удосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України;

– у правозастосовній сфері – як напрацьований базис;

– у навчальному процесі – під час підготовки підручників і навчальних посібників, методичних матеріалів, проведенні занять з дисциплін «Інформаційне право», «Охорона та захист державного кордону України», «Прикордонна безпека», а також при викладанні правових та суміжних дисциплін» (с. 26-27).

Наведені напрями практичного використання результатів дисертаційного дослідження свідчать про його комплексний характер та високий рівень практичної цінності.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації.

Позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи, вважаю за необхідне висловити наступні критичні зауваження:

1. У дисертації значну увагу приділено гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами захисту персональних даних, насамперед положеннями GDPR та Конвенції № 108 (с. 158-170). Водночас поза належною увагою залишилося питання співвідношення вимог щодо захисту персональних даних із потребами забезпечення національної безпеки та оборони в умовах воєнного стану. З огляду на специфіку предмета дослідження, під час публічного захисту доцільно було б почути позицію здобувача щодо критеріїв забезпечення балансу між правом на приватність і необхідністю обробки персональних даних в інтересах безпеки державного кордону.

2. Автором обґрунтовується доцільність запровадження обов'язкової оцінки впливу на захист персональних даних (DPIA) для інформаційних систем Державної прикордонної служби України. Разом із тим у роботі недостатньо

розкрито питання нормативного закріплення процедури проведення такої оцінки, визначення суб'єктів її здійснення, юридичних наслідків отриманих результатів та порядку контролю за виконанням відповідних рекомендацій. Зазначені аспекти потребують додаткового обґрунтування.

3. Дисертація містить низку пропозицій щодо вдосконалення діяльності Державної прикордонної служби України у сфері захисту персональних даних, систематизацію проблем виявлених у нормативних джерелах актів прикордонного законодавства та актів про захист даних (с.192-193). Однак недостатньо уваги приділено питанням міжвідомчої інформаційної взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони. Зокрема, доцільним було б розкрити особливості правового режиму обміну персональними даними між Державною прикордонною службою України, Національною поліцією України, Службою безпеки України, Бюро економічної безпеки України та іншими державними органами. Здобувач виділяє проблему «широкого кола доступу до персональних даних», проте не конкретизує шляхи вирішення цієї проблеми та налагодження широкої міжвідомчої інформаційної взаємодії.

4. Заслуговують на підтримку пропозиції автора щодо запровадження інституту уповноваженої особи із захисту персональних даних у Державній прикордонній службі України. Разом із тим дисертація не містить достатнього обґрунтування місця цього суб'єкта у системі органів управління, його компетенції, порядку взаємодії з керівництвом ДПСУ та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, що потребує додаткового уточнення.

5. Автор слушно наголошує на необхідності посилення інформаційної та кібербезпеки прикордонних інформаційних систем. Водночас у роботі недостатньо досліджено правові аспекти використання технологій штучного інтелекту, автоматизованого аналізу даних та біометричних систем у діяльності Державної прикордонної служби України. У підрозділі 3.3. згадуються лише окремі проблеми «профільвання» з використанням систем ІІІ (с. 183-184), та перспективи впровадження ІІІ в систему охорони державного кордону (с. 187-188). З огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій, висвітлення цих питань суттєво розширило б практичне значення проведеного дослідження.

Вищенаведені зауваження мають виключно дискусійний характер і усуваються шляхом надання пояснень при публічному захисті дисертації.

У цілому, дисертаційне дослідження Кірієнка Віктора Миколайовича «Адміністративно-правове забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» є завершеним, змістовним та логічно побудованим.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені в наукових статтях, підготовлених та опублікованих здобувачем, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

У змісті дисертації Кірієнка Віктора Миколайовича «Адміністративно-правове забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» не виявлено порушень академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела, судову практику, нормативно-правові акти. Дисертаційне дослідження виконано українською мовою на високому академічному рівні, вирізняється належною культурою наукового викладу із дотриманням вимог до наукового стилю та використанням спеціальної юридичної термінології.

Дисертація Кірієнка Віктора Миколайовича «Адміністративно-правове забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Автор роботи, Кірієнко Віктор Миколайович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

**Завідувачка наукової лабораторії проблем
штучного інтелекту і права наукового центру цифрової
трансформації і права ДНУ ПБП НАПрН України
кандидат юридичних наук,
старший дослідник**

Марія ДУБНЯК

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Помічник директора (по кадрам)
Державної наукової установи
«Інститут інформаційної безпеки і права
НАПрН України»

